

Visuomenės informavimas ir nuomonės formavimas apie valdžios institucijų veiklą

KRISTINA JURAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Politikos mokslų ir diplomatijos fakultetas,
Viešosios komunikacijos katedra, Gedimino pr. 44, LT-44240 Kaunas
El. paštas: k.juraite@pmdf.vdu.lt

BRIGITA JASNAUSKAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas,
Sociologijos katedra, K. Donelaičio g. 52-309, LT-44240 Kaunas
El. paštas: b.jasnauskaite@smf.vdu.lt

Žiniasklaida yra viena svarbiausių informacijos šaltinių apie valdžios institucijų darbą bei jo vertinimą ir kartu viena pagrindinių demokratinės visuomenės veikėjų, formuojančių ir palaikančių viešąjį diskursą. Normatyviniu požiūriu žiniasklaida laikoma demokratijos garantu, užtikrinančiu visuomenės informavimą apie jai svarbius politinius, socialinius, ekonominius įvykius, atstovaujančiu piliečių interesams ir formuojančiu visuomenės nuomonę bei kontroliuojančiu valdžios institucijų veiksmus. Korupcijos skandalai, valdžios pareigūnų piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, viešųjų ir privačiųjų interesų supainiojimas bei kitos problemos, nušviečiant politinio gyvenimo aktualijas, itin dažnai atsiduria žiniasklaidos akiratyje. Neigiamos informacijos vyravimas politinės komunikacijos kanaluose skatina visuomenės nusivylimą valdžios institucijomis ir nusišalinimą nuo politinio gyvenimo, taip pat nepasitikėjimą žiniasklaidos priemonėmis ir jose pateikiama informacija. Šiame straipsnyje aptariamas žiniasklaidos vaidmuo formuojant visuomenės nuomonę apie politikos problemas vietos ir šalies mastu, remiantis kiekybinio ir kokybinio tyrimo duomenimis, analizuojamas visuomenės žinojimas ir jo įtaka piliečių politiniam dalyvavimui*.

Raktažodžiai: žiniasklaida, viešoji erdvė, visuomenės nuomonė, valdžios institucijos, politinis dalyvavimas, depolitizacija

---

ĮVADAS

Sunku būtų rasti nors vieną visuomenės instituciją, kuri nebūtų aptarinėjama viešojoje erdvėje. Valdžios institucijoms yra svarbu būti matomoms viešojoje erdvėje, o žiniasklaidai – tai vienas pagrindinių informacijos šaltinių. Žiniasklaidos galia pasiekti plačiąją visuomenę suteikia galimybę politikams tapti labiau matomiems ir priartėti prie savo rinkėjų, o rinkėjams jaustis politikos dalyviais ir jos stebėtojais. Naujosios technologijos leidžia minimaliai sumažinti laiko ir erdvės ribas, o tai yra naudinga tiek žiniasklaidai, tiek ir politikai. Politikai atsiveria galimybės būti matomai viešojoje erdvėje, o žiniasklaida atlieka pareigą visuomenei, informuodama jos narius apie tai, kas vyksta politinėje erdvėje.

---

* Straipsnyje naudojami tyrimo „Valdžios institucijų suvokimas ir politiniai veiksmai: parama demokratijai ar masinis protestas?“ duomenys. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. SIN-12/2010), įgyvendino Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkų grupė, vadovaujama dr. Jūratės Imbrasaitės, 2010 m. spalio–gruodžio mėnesiais.

Žiniasklaida yra vienas svarbiausių informacijos šaltinių apie valdžios institucijų darbą bei jo vertinimą ir kartu vienas pagrindinių demokratinės visuomenės veikėjų, formuojančių ir palaikančių viešąjį diskursą. Normatyviniu požiūriu žiniasklaida laikoma demokratijos garantu, užtikrinančiu visuomenės informavimą apie jai svarbius politinius, socialinius, ekonominius įvykius, atstovaujančiu piliečių interesams, kontroliuojančiu valdžios institucijų veiklą ir formuojančiu visuomenės nuomonę. Kalbėdamas apie visuomenės nuomonės formavimą Jürgenas Habermasas pabrėžia debatų ir diskusijų svarbą, nes būtent viešojoje erdvėje vykstantys debatai sudaro galimybę susiformuoti visuomenės nuomonei (Webster 2006). Vykstant diskusijai svarbiausias yra argumentuotas, aiškus kalbėjimas, tačiau, kaip rodo praktika, būtent informacijos aiškumo, nuoseklumo, analitiškumo labai trūksta. Gaudami pakankamai informacijos žmonės galėtų racionaliai apsispręsti dėl priimamų politinių sprendimų ir kritiškai įvertinti pateikiamas naujienas.

Šio straipsnio tikslas – išsiaiškinti sąsajas tarp valdžios institucijų suvokimo, visuomenės politinio dalyvavimo ir žiniasklaidos vaidmens. Remiantis kiekybinio ir kokybinio tyrimo duomenimis, analizuojamas žiniasklaidos vaidmuo formuojant visuomenės nuomonę apie valdžios institucijų veiklą vietos ir šalies mastu bei skatinant piliečių dalyvavimą visuomenės ir politiniame gyvenime. Straipsnyje pateikiami mokslinių tyrimų projekto „Valdžios institucijų suvokimas ir politiniai veiksmai: parama demokratijai ar masinis protestas?“ rezultatai. Kiekybinio tyrimo metu 2010 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais buvo atlikta Lietuvos gyventojų nuomonės apklausa, kurios tikslas buvo išsiaiškinti visuomenės nuostatas apie piliečių dalyvavimą politiniame ir visuomeniniame gyvenime, valdžios institucijų vertinimą bei naudojimąsi žiniasklaida. Apklausoje dalyvavo 1 046 respondentai, sulaukę 18 metų. Siekiant iširti valdžios institucijų įvaizdį, supratimą ir mąstymo būdus, vyraujančius įvairiose visuomenės grupėse, taip pat papildyti kiekybinio tyrimo rezultatus individualiomis įžvalgomis, buvo atliktas kokybinis tyrimas. Šiame etape taikytas fokus grupės diskusijos metodas, kurio esmė – organizuota diskusijos dalyvių grupinė sąveika. 2010 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais buvo organizuotos keturios fokus grupės Lietuvos miesto ir kaimo tipo vietovėse, kiekvienoje iš jų dalyvavo nuo 5 iki 14 žmonių (iš viso 37 žmonės). Laikantis tyrimo etikos, straipsnyje nenurodomi tikslūs vietovardžiai bei diskusijos dalyvių vardai.

ŽINIASKLAIDA, POLITIKA IR PILIEČIŲ DALYVAVIMAS

Šiuolaikinė visuomenė yra paženklinta komunikacijos globalizacijos procesų – viešosios komunikacijos formų įvairovės, žiniasklaidos priemonių konvergencijos, informacinio turinio pliuralizmo, globalios auditorijos atsiradimo ir t. t. Tokiomis sąlygomis žiniasklaidai tenka dviprasmiškas vaidmuo: viena vertus, ji yra svarbus demokratijos garantas, prižiūrintis politinės valdžios atstovų veiksmus, kita vertus, skatina visuomenės nepasitenkinimą esama padėtimi. Kaip teigia Gustavas Cardoso (2008), pirmą kartą žmonijos istorijoje valdžios institucijos ir piliečiai dalijasi ta pačia informacine aplinka, kurioje nušviečiamos politinio gyvenimo aktualijos. To rezultatas – valstybės piliečiai nebetoleruoja daugelio dalykų, vykstančių politiniame gyvenime, pavyzdžiui, korupcijos, politinių partijų rietenų, viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktų ar piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi.

Politinio dalyvavimo ir politinės kultūros procesų tyrėjai (Bourdieu 1998; Castells 2009; Curran 2002; Norris 2000; de Vreese et al. 2006; de Vreese et al. 2008) nurodo, kad šiuolaikinė politika tampa medijuota politika, apibrėžiama kaip profesionali valdymo ir politikos forma, kurią nulemia medių logika. Tokioje situacijoje itin svarbus vaidmuo tenka profesionaliems patarėjams ir ryšių su visuomene specialistams, kurie formuoja žiniasklai-

dos, visuomenės ir politinio elito darbotvarkės, sąlygoja politinės informacijos turinį bei skatina visuomenės paramą.

Analizuodamas viešosios erdvės transformacijas Pierre'as Bourdieu (1998) akcentuoja gana dviprasmišką žurnalistų vaidmenį politiniame pasaulyje: viena vertus, jie yra įtakingi veikėjai, nes turi pakankamai daug galios ir įtakos nuspręsti, kokios naujienos ir informacija bus atrinkta ir paskelbta visuomenei, kita vertus, nevisaverčiai nariai, nes žiniasklaidos turima galia yra labiau simbolinė. Anot autoriaus, būtent tokie dirbtinai sukuriamos politikos įvaizdžio mechanizmai ir skatina bendrą *depolitizacijos* efektą arba, dar tiksliau, nusivylimą politika.

Visuomenės institucijų turima galia ar įsivyravimas tiesiogiai kyla iš jiems suteiktos galimybės viešai kalbėti, jų turimos privilegijuotos idėjų sistemos. Anot James'o Lullo (2000), šiuolaikinėje visuomenėje elitas turi remtis neelitiškais kultūros formomis, t. y. žiniasklaida ir populiariąja kultūra, kad galėtų perduoti savo ideologines nuostatas ir taip išlaikytų socialinio elito statusą visuomenėje. Pasitikėjimas ir palaikymas yra vieni svarbiausių veiksnių, kurie padeda jaustis užimančiais svarbią poziciją ir skatina norą ją išlaikyti. Būtent dėl šios priežasties valdžios institucijos bei politikai pasitelkia žiniasklaidą kaip galios šaltinį, kuris jiems padeda pasiekti plačią auditoriją ir palaikyti legitimumą visuomenėje. Politinės komunikacijos tyrimai (de Vreese et al. 2006) patvirtina tiesioginį ryšį tarp pasitikėjimo politika ir informacijos poreikio visuomenėje. Kuo aukštesnis pasitikėjimo lygis, tuo didesnė tikimybė, jog asmuo bus labiau suinteresuotas politine informacija.

Visuomenės informavimo priemonėmis perduodamos normos ir ideologijos tampa visiems suprantamos ir priimtinos, jos įgyja legitimumą visuomenėje (Curran 2002: 6). Tokios pat nuomonės yra ir J. Habermasas, *refeodalizacijos* sąvoka apibūdindamas procesą, kai viešoji erdvė yra panaudojama galios demonstravimui. Šiuo atveju žiniasklaida yra labai svarbi kaip viena pagrindinių veikėjų, formuojančių viešąjį diskursą bei leidžiančių piliečiams priartėti prie aktualių klausimų svarstymo (Webster 2006: 172). Galia pasiskirsto tiek politikai, valdžios institucijoms, tiek ir pačiai žiniasklaidai – vieni kitiems tampa svarbūs ir reikalingi, būtinai kaip informacijos šaltiniai ir kaip tiltas tarp politikos ir plačiosios visuomenės narių.

ŽINIASKLAIDOS IR VALDŽIOS INSTITUCIJŲ VERTINIMAI

Žiniasklaida yra neatsiejamas šiuolaikinio piliečio informacijos šaltinis, laisvalaikio praleidimas, bendravimas su išoriniu pasauliu forma. Apklaustos duomenimis, vienos visuomenės informavimo priemonės yra populiarsnės už kitas, bet bendras žiniasklaidos naudojimas yra itin aukštas. Televizijos bei kitos laidos yra populiariausi informacijos šaltiniai tarp visų tyrime dalyvavusių asmenų, pasirinkusių atsakymo variantą, kad televiziją jie žiūrėjo „vakar“ (1 lentelė). Trečioje vietoje pagal informacijos šaltinių naudojimo dažnumą respondentai nurodė pokalbius su draugais ir kolegomis. Pokalbiai su jais, informacijos dalijimasis bei tarpusavio diskusijos suteikia galimybę sužinoti įvairiapusiškesnę informaciją, sekti naujausias žinias, o žiniasklaidoje pateiktos naujienos dažnai tampa pagrindinėmis pokalbių temomis. Komunikacijos tyrėjai sutinka, kad informacija, gaunama iš draugų, kolegų, artimųjų, dažnai yra labiau vertinama ir ja labiau pasitikima nei kitais šaltiniais. Kita vertus, temos ar problemos pobūdis taip pat turi reikšmės pasitikėjimo šaltiniu lygiui.

Rečiausiai buvo skaitomos knygos: tik kas penktas respondentas teigė skaitęs knygą vakar ir net pusė apklaustųjų nurodė neskaitę knygų praėjusią savaitę. Atlikus statistinę duomenų analizę, pastebėta, kad gerokai dažniau knygas, taip pat ir žurnalus, skaito moterys. Dienraščiai yra populiariausi tarp vidutinio ir vyresniojo amžiaus žmonių, mažiausiai dienraščiais domisi 18–29 metų jaunimas, taip pat aukštas vadovaujantįs pareigas užimantys respondentai

1 lentelė. Informacijos šaltinių naudojimas (%)

	Naudojosi vakar	Naudojosi praėjusią savaitę	Nesinaudojo praėjusią savaitę
Dienraščiai	46,7	28,3	25
Radio naujienų laidos	60,8	17,3	21,9
Televizijos naujienų laidos	88,8	7,5	4
Žurnalai	20,7	31,4	47,9
Radio laidos	61,4	18,3	20,3
Televizijos laidos	85,9	9,2	4,9
Knygos	21,5	21	57,4
Internetas, elektroninis paštas	54,2	9,4	36,5
Pokalbiai su draugais ir kolegomis	63,8	27	9,2

bei dirbantys žemdirbiai. Vyresniojo amžiaus žmonės daugiausia žiūri televizorių. Beveik kas trečias tyrime dalyvavęs šešiasdešimtmetis ar vyresniojo amžiaus respondentas nurodė, jog „vakar“ žiūrėjo televizijos naujienų laidas, tuo tarpu jaunosios kartos atstovai televizijos laidomis domėjosi kur kas rečiau. Kiek mažiau nei pusė tyrime dalyvavusio jaunimo nurodė, kad televizijos naujienų laidas žiūrėjo tik praėjusią savaitę arba net nežiūrėjo (atitinkamai 46 % ir 44 %). Vyresniojo amžiaus žmonės taip pat dažniau klausėsi radijo laidų nei jaunimas ar vidutinio amžiaus piliečiai (2 lentelė).

Naujųjų technologijų išgalėjimas informacinėje visuomenėje neatsiejamas ir nuo naudojimosi žiniasklaida bei naujų įpročių piliečių kasdieniniame gyvenime. Tyrimo duomenimis, internetas nėra populiarus tarp vyresniojo amžiaus respondentų, jie lieka ištikimi tradicinėms žiniasklaidos priemonėms ir tik maža dalis vyresniosios kartos atstovų teigė naudojęsi internetu „vakar“ (5 %). Kita vertus, net 42 % 18–29 metų amžiaus respondentų teigė „vakar“ naudojęsi internetu. Internetu daugiausia naudojosi tarnautojai, darbininkai ir studentai, didžiųjų miestų gyventojai, mažiausiai – pensininkai ir mažųjų miestelių gyventojai.

Pasitikėjimo informacijos šaltiniu lygis yra svarbus veiksnys, sąlygojantis žiniasklaidos pranešimų efektyvumą. Apklausos duomenys rodo, jog labiausiai pasitikima Lietuvos nacionaliniais TV kanalais, Lietuvos radijo stotimis bei miesto arba rajono laikraščiais (atitinkamai 39 %, 38 % ir 31 %). Mažiausiai respondentų pasitikėjo tarptautiniais žiniasklaidos kanalais – užsienio spauda, interneto naujienų svetainėmis bei radijo stotimis (atitinkamai 10 %, 13 % ir 14 %).

Lietuvos žiniasklaidos priemonių pateikiamą informaciją apie valstybės institucijų veiklą Lietuvos piliečiai labiau linkę vertinti teigiamai negu neigiamai. Paprašyti įvertinti pateikiamos

2 lentelė. Populiariausi informacijos šaltiniai pagal amžių (%)

	18–29 m.	30–39 m.	40–49 m.	50–59 m.	per 60 m.
	respondentų atsakymai „naudojosi vakar“				
Dienraščiai	14,9	16,3	20,8	17,6	30,4
Radio naujienų laidos	16,6	15,1	20,3	18,2	29,8
TV naujienų laidos	20	16,3	20	16,2	27,7
Žurnalai	24,1	16,9	26,2	16,4	16,4
Radio laidos	17,4	14,3	20,7	17,9	29,6
TV laidos	19,6	16,3	20,4	16,3	27,2
Knygos	25,9	16,8	18,3	14,2	24,9
Internetas, el. paštas	41,5	24,4	19,4	10,2	4,6
Pokalbiai su draugais ir kolegomis	29,3	17,7	18,6	14,9	19,5

informacijos objektyvumą, informatyvumą, įdomumą, patikimumą, etiškumą ir atsakingumą dauguma respondentų rinkosi vidutinės arba teigiamas reikšmes. Pastebėta, kad žiniasklaidos pateikiamos informacijos vertinimas priklauso nuo žmonių gyvenamosios vietos. Mažesnių miestelių gyventojai Lietuvos žiniasklaidos kanalais perduodamą informaciją linkę vertinti palankiau nei didmiesčių gyventojai (3 lentelė).

3 lentelė. Žiniasklaidoje pateikiamos informacijos apie valstybės institucijų veiklą vertinimas pagal gyvenamąją vietą

	Sostinė	101–500 tūkst. gyventojų	51–100 tūkst.	21–50 tūkst.	5–20 tūkst.	2–5 tūkst.	Mažiau nei 2 tūkst.	Iš viso
Informatyvumas	3,36	3,45	3,17	3,40	3,40	3,28	3,65	3,46
Atsakingumas	3,36	3,45	3,17	3,40	3,40	3,28	3,65	3,46
Įdomumas	3,19	3,36	3,39	3,22	3,32	3,33	3,52	3,35
Objektyvumas	3,02	3,11	2,90	3,11	3,07	3,08	3,31	3,14
Patikimumas	2,93	3,09	2,92	2,85	2,98	3,21	3,16	3,04
Etiškumas	2,99	3,12	2,77	3,05	2,90	3,09	3,15	3,06
N	179	247	24	124	143	44	286	1046

Atsakymų skalė nuo 1 iki 5; čia 1 reiškia neigiamą, o 5 – teigiamą vertinimą.

Jei ne žiniasklaida, mes nieko nežinotume

Kokybinio tyrimo metu buvo siekiama iširti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos apie politikų ir valdžios institucijų veiksmus vertinimą. Fokus grupės diskusijų dalyviai pabrėžė žiniasklaidos svarbą ir poreikį sužinoti, kas vyksta politiniame šalies gyvenime. Žiniasklaida piliečiams dažnai tampa vienu svarbiausių informacijos šaltinių apie valdžios sprendimus, priimamus sunkmečiu ir liečiančius daugelį visuomenės narių, pvz., nedarbo mažinimą, naujų darbo vietų kūrimą, valstybės skolinimąsi ir pan. Itin dažnai kaimo gyventojai pabrėžė žiniasklaidos ir jos pateikiamos informacijos svarbą: *Jei ne žiniasklaida, mes nieko nežinotume*, – teigia kaime gyvenanti pensininkė Irena (69 m., kaimo vietovė X 4).

Kas liečia žurnalistiką, labai gerai, kad yra tokių aktyvių, kurie nušviečia visą Seimą ir visa kita. Antraip iš kur mes, gyvendami provincijoje, žinotume? Apie kaimyną, apie kits kitą, daugiau nieko. Aišku, kai kur ir perlenkia, ne visuomet televiziją žiūriu. Jei man nepatinka, aš išeinu į kitą kambarį. „Pūką“ įsijungiu ar knygą paskaitau. O jei patinka – mielu noru, nes tikrai įdomių dalykelių tenka išgirst. Būtent iš žiniasklaidos, nes jeigu ne jie, tai iš kur mes ir sužinotume viską? (Adolfas, 73 m., pensininkas, kaimo vietovė X 3).

Miesto gyventojai dažniau kritikavo arba ignoravo lietuviškos žiniasklaidos kanalus, pabrėždami šias jos problemas: komerciškumą, propagandos skleidimą, neobjektyvumą, skandalų vaikymąsi, manipuliavimą žmonėmis ir t. t. Dėl šių priežasčių žmonės linkę visai nesinaudoti pagrindiniais žiniasklaidos kanalais ir ieškoti informacijos specializuotuose leidiniuose ar užsienio televizijos kanaluose, tokiuose kaip BBC ar CNN.

Ką reiškia ta demokratija?

Pasak diskusijų dalyvių, būtinos visų piliečių ir institucijų pastangos, bendras susitarimas, užtikrinantis demokratinės visuomenės funkcionavimą. *Ką reiškia ta demokratija? Labai sunku yra gyventi, nes reikia labai daug kalbėti*, – teigia kaimo vietovės gyventojas Paulius (36 m., dirbantis, kaimo vietovė X 3). Viešų diskusijų ir žinojimo poreikį akcentavo dauguma dalyvių, nes tik turėdamas pakankamai žinių ir informacijos pilietis gali dalyvauti politinia-

me gyvenime. Visgi tokio žinojimo ir pilietinio bei politinio raštingumo mūsų visuomenėje itin stinga.

Aš norėčiau pasakyti, kokia dar yra mūsų problema: mes nežinom, kokias turim teises ir pareigas. Nežinom, ką gali prezidentė, ką gali seimas. Daugelis nežino. Gal kartais mes reikalaujame to, ko tas žmogus negali, ir tada atsiranda tas mūsų nepasitikėjimas. Dabar yra vieno langelio principas, bet kas čia žino, kiek aš galiu pagal tą vieno langelio principą. Vėlgi reikalinga kažkokia informacija – aš tiksliai žinau ir einu. Sakysim, nulėkei į pirmą kabinetą, išsirekei: tu ten tokia, anokia, ir išėjai. Rezultatas nulinis, parėkė boba ir išėjo. Bet jeigu aš atėjau tiksliai ten ir pasakiau tą, parašiau raštą, paprasčiau atsakymo, iš tikrųjų vyks gerai. Tai mūsų nežinojimas (Milda, 52 m., dirbanti, miesto vietovė X 1).

Žiniasklaida įvardijama kaip ketvirtoji valdžia, informuojanti visuomenę ir kontroliuojanti politinę valdžią. Tačiau suvokiama, kad šiai žiniasklaidos funkcijai gresia pavojus, nes įvairios interesų grupės stengiasi sumažinti viešumą, kontroliuoti informacijos srautus, kad tam tikra informacija nebūtų paviešinta.

Labai graudu žiūrėti, kad viešosios erdvės yra uždraustos spaudai. Jie genami iš ten, iš kur neturėtų būti genami. ... Užsirakina ir viskas, ir neįsileidžia. O turi bendrauti su bet kuriuo žurnalistu. To nėra pas mus ... Nežinau, gal turėtų būti teisinė bazė, kad niekada nebūtų atsakoma žurnalistams. Jis turi atsakyti, tas valdininkas, bet kokiu klausimu turi atsakyti (Arūnas, 52 m., dirbantysis, kaimo vietovė X 4).

Sutinkama, jog žinios ar informacija yra esminė sąlyga, kad piliečiai dalyvautų politiniame gyvenime. Kartu konstatuojama, jog didesnė visuomenės dalis, kuriai trūksta informacijos ir suvokimo, kas ir kaip vyksta visuomenėje ir politikoje, yra pasyvi. Diskusijų dalyviai pabrėžė, kad labai trūksta kokybiškos informacijos, kuri leistų žmonėms susipažinti su rinkimuose dalyvaujančiais politikais, valdžios svarstomais visuomenei aktualiais klausimais ir priimamais sprendimais.

Kiek žiniasklaida yra patikima

Itin dažnai reiškiamas nepasitenkinimas žiniasklaidos pateikiama informacija skatina visuomenės nepasitikėjimą ja. Viena vertus, pažymėtas itin dažnas žiniasklaidos vienašališkumas iškeliant problemas ir nepastebint pozityvių pavyzdžių, kita vertus, diskusijos dalyviai pabrėžė, kad žiniasklaidoje pateikiama apibendrinta informacija, statistika (pvz., apie naujų darbo vietų sukūrimą, bedarbių skaičiaus mažėjimą) dažnai neatitinka tikrovės. Tokie informacijos ir tikrovės kontrastai skatina nepasitikėjimą ir nusivylimą.

Apskritai žiniasklaida nepateisina visuomenės vilčių, nes itin dažnai siūlo paviršutinišką, nereikšmingą, skandalingą arba populiarių informacinį turinį. Kaip pavyzdį diskusijų dalyviai pateikė Kedžio ir pedofilijos skandalo arba dainininkės Irmos Jurgelevičiūtės, patekusios į teisėsaugos akiratį dėl vagysčių, atvejus, kuriuos eskaluodamos visuomenės informavimo priemonės nukreipia visuomenės dėmesį nuo jai išties aktualių klausimų. Diskusijose buvo paliestas ir neadekvačiai konstruojamas valdžios bei viešojo sektoriaus institucijų įvaizdis žiniasklaidoje, kuri dažniausiai pateikia neigiamą arba kritišką informaciją apie valdžios institucijų darbą bei viešojo sektoriaus tarnybą.

Aš galvoju, kad to negatyvumo iš tikrųjų labai daug viešojoje erdvėje. Kita vertus, ji tą neigiamą įtaką daro ne tik tiems piliečiams, kurie nepasitiki, bet ir tiems žmonėms, kurie dirba tose valstybės institucijose. Viena iš priežasčių, kodėl aš išėjau, buvo ta, kad man buvo gėda prisipažinti, kad aš

dirbu toj valstybės institucijoj. Mano pasirinkimas buvo išeiti, nes tokį įvaizdį formavo žiniasklaida (Marija, 34 m. dirbanti, miesto vietovė X 1).

Vertindami žiniasklaidos veiklą ir žurnalistų darbą diskusijų dalyviai itin kritiškai ir neigiamai minėjo pagrindines žiniasklaidos problemas: paviršutiniškumą ir rimtos, analitinės informacijos trūkumą, komercinės naudos siekimą ir užsakomųjų straipsnių bei reklaminių pranešimų skelbimą, atsakomybės ir etikos trūkumą. Vyrauja nuomonė, kad žiniasklaida yra tapusi naudingu verslu ir išnaudojama įvairiems tikslams, taip pat ir politiniams, siekiant palankių rinkimų rezultatų.

Kaip iš tikrųjų yra renkami? Tiesiog kažkuri dalis „išpirinta“ tiek, kad tas, kuris turi daugiau lėšų, yra daugiau rodomas, daugiau matomas. Kuo jis labiau matomas, tuo labiau tas žmogus užfiksuojamas. Nesvarbu, ar galiu baigti kažin kokius mokslus, kažką pasiekti gyvenime, būti lyderis, bet jei aš dabar neturiu pinigų savęs „išsiparinti“, pasirodyti per televizorių... (Monika, 25 m., dirbanti, miesto vietovė X 1).

Žiniasklaida turi ugdyti žmogų

Gana kritiškas žiniasklaidos vertinimas atskleidžia, jog žmonėms reikia kitokios, kokybiškesnės, rimtesnės, žiniasklaidos, kuri ne tik įvardytų valdžios problemas, bet ir analizuotų visuomenei svarbius įvykius, aiškintų valdžios priimamų sprendimų poveikį visuomenei. Žiniasklaida suvokiama kaip itin didelę galią turinti visuomenės institucija, kuri šalia šeimos ir mokyklos atlieka esminę ugdymo funkciją. Kita vertus, svarbu *žmones sistemingai šviesti* nuosekliai aiškinant, kas vyksta, kaip, kodėl ir t. t. Tokiai žiniasklaidai būtinos tam tikros socialinės, ekonominės ir kultūrinės prielaidos. Pasak diskusijų dalyvių, tam, kad žiniasklaida pasikeistų, turi keistis visuomenė. Kartu pripažįstama, kad kol visuomenėje bus paviršutiniškos, nekokybiškos žiniasklaidos paklausa ir vartojimas, tol išliks ir jos pasiūla.

Šiuolaikinės technologijos palengvina informacijos prieigą visuomenei, todėl visuomenės nariai gali dalytis turima informacija. Informacijos rinkimas, analizavimas, kūrimas ir perdavimas, kai dalyvauja ne profesionalūs žurnalistai, o eiliniai piliečiai, norintys pasidalyti savo idėjomis, mintimis, pastebėjimais ir sukelti atgarsį viešojoje erdvėje, – vadinamoji piliečių žurnalistika šiandien tampa vis populiareesnė. Diskusijose dalyvavę asmenys taip pat ieško alternatyvių informacijos kanalų, pvz., tinklaraščių, kuriuos vertina kaip galimybę eiliniams piliečiams diskutuoti, kelti problemas, ginti savo interesus, siūlyti sprendimus. Pasak Lauro Bieulinio (2005), išmanančiajam naujosios technologijos leidžia susirinkti reikiamą informaciją iš skirtingų šaltinių, ją analizuoti, interpretuoti, dalytis su kitais. Visa tai stiprina aktyvaus individo poziciją demokratinėje visuomenėje. Piliečių žurnalistika, kaip politinio aktyvumo ir pilietiškumo raiškos forma, buvo paminėta ir diskusijų metu.

Boris: Kiek žiūrėjau atsiliepimus, čia jau galima kalbėti apie valstybės valdymą. Patys žmonės, kurie, tarkim, bendrauja su kažkokia valdžios institucija, galėtų būti žurnalistais ir pateikti informaciją. Aišku, būtų ir objektyvumo, ir subjektyvumo, bet pats žmogus formuoja informacinį srautą. Reikia turėti ir profesionalius žurnalistus, tuo niekas neabejoja, bet gal kiekvienas žmogus galėtų būti žurnalistas, gal šitą reikėtų skatinti.

Marija: Tai čia ir būtų tas pilietiškumas (miesto vietovė X 1).

Vertindami nepatenkinamą žiniasklaidos būklę ir įvardydami ateities perspektyvas ne tik žiniasklaidoje, bet ir politikoje, diskusijų dalyviai dažniausiai akcentavo kartų kaitos būtinumą. Sisteminių vertybinių pokyčių poreikis akivaizdus analizuojant visų diskusijų grupių

rezultatus. *Reikalinga nauja karta, kuri būtų piliečių*, – teigė dirbanti miesto gyventoja (Milda, 52 m., miesto vietovė X 1). Žmonės netiki, kad situacija pasikeis netrukus, tam reikia laiko ir kartų pasikeitimo.

Graudi yra ta mūsų politika, labai graudi. Ir kol nebus naujosios kartos, kol nebus kitokio mąstymo, kol valdžia neatstovaus žmogui, tol taip ir bus – jie stovės suinteresuotųjų pusėj (Artūras, 52 m., dirbantis, kaimo vietovė X 4).

APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

Žiniasklaida yra neatsiejamas šiuolaikinio piliečio informacijos šaltinis, laisvalaikio praleidimo, bendravimo su išoriniu pasauliu forma ir t. t. Atliktos apklausos rezultatai rodo, kad vienos visuomenės informavimo priemonės yra populiareesnės už kitas, bet bendras naudojimas žiniasklaida yra itin aukštas. Televizija išlieka vienu esminių informacijos šaltinių, atveriančių pasaulio pažinimą, pramogas ir žinias, todėl labai svarbus pačios auditorijos sąmoningas pasirinkimas, ką ir kaip naudoti, o gebėjimas kritiškai vertinti gaunamą informaciją tampa svarbiu tyrimo objektu.

Analizuodamas kintantį žiniasklaidos įvaizdį P. Bourdieu (1998) pažymi, kad žiniasklaida, ypač televizija, vis dažniau yra laikoma vien tik pramogų šaltiniu. Anot autoriaus, žiniasklaidos pasaulyje, kuris dabar bijo būti nuobodus ir stengiasi bet kuria kaina išlikti populiarus, rimtas publicistines, analitines laidas iš pagrindinio eterio laiko išstumia pramoginio turinio laidos. Kita vertus, negalime vienareikšmiškai teigti, jog politika ar joje vykstantys reiškiniai žurnalistams nekelia susidomėjimo ir yra daugiau ar mažiau ignoruojami vien todėl, kad jie yra neįdomūs auditorijai ir kad juos pateikti įdomiai yra daug sunkiau nei kitus įvykius. Žurnalistai domisi politika ir joje vykstančiais reiškiniais, tik ją bando pristatyti kuo paprasčiau, įdomiau ir patraukliau.

Dauguma fokus grupių diskusijų dalyvių akcentavo viešųjų diskusijų ir žinojimo poreikį, nes tik turėdamas pakankamai žinių ir informacijos pilietis gali visavertiškai dalyvauti politiniame gyvenime. Tačiau akivaizdu, jog labai trūksta kokybiškos informacijos, kuri leistų žmonėms įgyti daugiau žinių ir informacijos apie politikoje vykstančius procesus, pvz., susipažinti su rinkimuose dalyvaujančiais politikais, suprasti valdžios svarstomus visuomenei aktualius klausimus ir priimamus sprendimus. Itin dažnai buvo išreiškiamas nepasitenkinimas pateikiama informacija, o žiniasklaida kritikuojama už beatodairišką pelno siekimą, skandalų vaikymąsi, propagandos skleidimą, neobjektyvumą, manipuliavimą žmonėmis. Korupcijos skandalai, valstybės pareigūnų piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, nesugebėjimas suderinti viešųjų ir privačiųjų interesų, uždarų durų politika yra dažnos žiniasklaidos temos. Tokia situacija skatina ne tik visuomenės nusivylimą valdžios institucijomis ir nusišalinimą nuo politinio gyvenimo, bet taip pat nepasitikėjimą žiniasklaida ir nusivylimą joje dirbančiais žurnalistais. Kaip teigia L. Bielinis, šiuo metu vykdoma žiniasklaidos politika visiškai blokuoja visuomenės galimybę transformuoti politinį žinojimą į pilietinę akciją ir vietoj pilietiškumo mokyklos dažnai tampa stipriu *depolitizacijos* veiksmu (Bielinis 2005).

Nepasitikėjimas valstybinėmis institucijomis bei žiniasklaida dažnai išauga dėl nestabilios ekonominės situacijos valstybėje, dėl per didelio dėmesio neigiamai informacijai. Vienoje naujausių savo knygų *Komunikacijos galia* Manuelis Castellsas (2009) kalba apie politikos legitimacijos krizę šiuolaikinėje demokratijoje, kuri pasireiškia augančiu visuomenės nepasitikėjimu valdančiuoju elitu, politinėmis partijomis ir pagrindinėmis valstybės institucijomis. Šią krizę iš dalies skatina žiniasklaida ir joje pateikiamų neigiamų naujienų srautas. Pasak H. Castellso, egzistuoja kompleksinis ryšys tarp žiniasklaidos pateikiamos informacijos ir

visuomenės pasitikėjimo politinėmis institucijomis. Toks pilietinis nepasitikėjimas silpnina visuomenės integraciją, piliečių politinį ir visuomeninį aktyvumą bei socialinį stabilumą.

Žvelgdami į ateitį ir vertindami ateities perspektyvas ne tik žiniasklaidoje, bet ir politikoje, tyrimo dalyviai dažniausiai akcentavo naujos kartos, naujo mąstymo ir kitokio valdžios bei žmogaus santykio poreikį. Siekiant spręsti piliečių pasyvumo ir nusivylimo politika problemas, būtina mažinti atotrūkį tarp valdžios institucijų ir piliečių, didinti valdžios institucijų atskaitomybę, bendravimo su piliečiais efektyvumą, išnaudoti įvairius komunikacijos su visuomene kanalus.

Gauta 2011 02 02
Priimta 2011 03 21

Literatūra

1. Bielinis, L. 2005. *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštarą komunikacinė simbiozė*. Vilnius: Eugrimas.
2. Bourdieu, P. 1998. *On Television*. New York: The New Press.
3. Cardoso, G. 2008. "From mass to networked communication: communicational models and the informational society", *International Journal of Communication* 2: 587–630.
4. Castells, M. 2009. *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press.
5. Curran, J. 2002. *Media and Power*. London: Routledge.
6. Lull, J. 2000. *Media, Communication, Culture. A Global Approach*. New York: Columbia University Press.
7. Norris, P. 2000. *A Virtuous Circle Political Communications in Postindustrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. de Vreese, C.; Boomgaarden, H. G. 2006. "News, political knowledge and participation: the differential effects of news media exposure on political knowledge and participation", *Acta Politica* 41: 317–341.
9. de Vreese, C.; Elenbaas, M. 2008. "Media in the game of politics: effects of strategic metacoverage on political cynicism", *The International Journal of Press / Politics* 13: 285–309.
10. Webster, F. 2006. *Informacinės visuomenės teorijos*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

KRISTINA JURAITĖ, BRIGITA JASNAUSKAITĖ

Activities of political institutions: information of society and formation of its opinion by the media

Summary

The media are one of the most important sources of political information, as well as one of the main actors shaping and supporting public discourse in democratic society. From the normative perspective, the most fundamental democratic value of the media is to facilitate the development of an independent and open viewpoint in society by providing citizens with information on the issues of public concern, and controlling those who are in power to make decisions of public importance. Corruption scandals, misuse of power, mixing of public and private interests and other negative news encourage public disappointment with the authorities and citizens' detachment from the political life. At the same time, this leads to public distrust in the media and the information they contain. The article addresses the role of the media in shaping the public opinion on political elite and institutions on the local and national levels. Based on the quantitative and qualitative data, it discusses the relationship between public awareness and political participation.

Key words: media, public sphere, public opinion, political institutions, political participation, depolitization